

Департамент культури,
національностей, релігій та
охорони об'єктів культурної
спадщини
Одеської облдержадміністрації
Одеська обласна бібліотека для
юнацтва

КНИГА – ЦЕ ЗБРОЯ І ЗАХИСТ

Методичні поради

Одеса- 2023

Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації

Одеська обласна бібліотека для юнацтва

Науково-методичний відділ

КНИГА – ЦЕ ЗБРОЯ І ЗАХИСТ

Методичні поради

Підготувала: Т. М. Петелько, головний методист НМВ

Редакторка: О. А. Чоловська

Відповідальна за випуск:

О. А. Чоловська

Читання книг під час війни допомагає пізнати історію, культуру українського народу, відволікає від жорстокої дійсності, поновлює емоційний ресурс, дає надію, що зло буде знищене. Матеріал містить поради для бібліотекарів з популяризації читання серед різних категорій читачів. Названі корисні для роботи інтернет ресурси.

Війна зачепила усі сфери життя і торкнулася кожного громадянина України. Діти та підлітки є однією з найбільш уразливих груп населення під час війни. Вони можуть стати жертвами насильства, втратити батьків або близьких, пережити голод та інші страшні події, які можуть завдати моральної травми. Їм особливо потрібна підтримка. Допомогти може читання. І наступні аргументи переконують у цьому.

1. Читання відволікає. Воно допомагає абстрагуватися від жахливої реальності й постійного читання новин та, бодай на деякий час, забути про війну. Можна взяти за звичку читати під час повітряної тривоги. Це допоможе згаяти час та відволіктись від місця й ситуації, в яких перебуваєте.

2. Читання стимулює пізнання. Книжки з історії, філософії, культури та політики допомагають краще відрефлексувати те, що відбувається в Україні зараз. Вони допомагають поглибити знання про становлення нашої нації, зрозуміти, які були передумови й причини кривавої війни, а часом, навіть, і заспокоїтися. Читання робить нас обізнаними, допомагає аналізувати, що в майбутньому допоможе відстояти свою точку зору в будь-якій історичній суперечці.

3. Читання зберігає психічне здоров'я. Час за книжкою допомагає знизити тривожність, сфокусуватися на моменті тут і зараз та, навіть, краще спати. Читання поновлює емоційний ресурс, допомагає мозку впоратися з невідомістю.

4. Читання додає сил і витримки. Особливо це стосується книжок, які описують події, схожі на ті, що переживають зараз українці. Читання нагадує, що життя триває.

5. Читання «прокачує». Книжки — чи не найпростіший спосіб навчатися нового навіть у бомбосховищі. А після війни отримані знання обов'язково знадобляться.

Під час повномасштабного вторгнення держави-агресора росії на територію України бібліотеки якийсь час були зачинені для відвідувачів. Читачі сумували за книжками та спілкуванням. Але бібліотеки швидко адаптувалися до нових реалій. Популяризація книги та читання зараз набула особливої актуальності в їх роботі. Багато поколінь вже пережило те, що переживаємо ми зараз і твори українських письменників та поетів дають відповіді на військові виклики. Книжки про воєнні події, Другу світову війну дають розуміння, що все закінчиться і ми зможемо все переосмислити й передати цей досвід далі.

Сьогодні читачі часто звертаються до історичної книги. І це зрозуміло. Якщо ми не вчимо історію, рано чи пізно вона приходить нас убивати. Бібліотекарі пропонують книги Сергія Плохія. Зокрема, його роман «Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності», в якому цікаво й доступно розповідається про історію нашої держави від часів Геродота до подій на Сході України сьогодні. Роман Ярослава Мельника «Маша, або IV Райх» виявився пророчим – передрікає повернення постфашизму. В романі Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» читачі знайдуть дуже багато про нинішню війну, її витoki. Цей твір дає надію – Україна вистає! У романі Йвана Козленко «Танжер» про Одесу також є різні історичні паралелі з нинішньою ситуацією. Роман «Доця» Тамари Горіха Зерня послідовно і поетапно описує перехід мирного

міста до стану війни, а потім і до стану окупації. Користуються попитом у читачів твори Ліни Костенко, Марії Матіос, Василя Симоненка.

Діток можна зацікавити історією нашої країни з допомогою книги братів Капранових «Мальована історія Незалежності України». Вона невелика за об'ємом, а вміщає в собі період від давніх віків (до н.е) і до сучасності, легко читається і легко запам'ятовується. Бо тут є:

*кольорова мапа, на якій позначаються території і дані, а поруч описання;

*міні-комікс до кожного розділу (коли супер-герої це історичні діячі, та творці нашої історії);

*певна епоха прив'язана до полководця та героя, за хронологією розвитку.

Книжку можна запропонувати і дорослим, батькам, які хочуть, щоб їхні нащадки вирости українцями.

Сьогодні збільшився інтерес читачів і до української класики. Твори наших письменників часто сповнені історіями війни та національної боротьби. Старше покоління бере книги задля перечитування та переосмислення. Так, поза часом лишається роман Івана Багряного «Сад Гетсиманський», як опис жаху співбуття з російською хтонню. Інше ставлення до класики і у школярів, які вивчають ці твори за програмою. Найчастіше вони беруть «Тіні забутих предків» Коцюбинського та новелу «Камінний хрест» Стефаніка.

Класику можна читати і переглядати у бібліотечному кінозалі. Перелік фільмів, запропонований психологом Наталією Сабліною тут:

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0fJTcHgbvErJe3MiaWVGDoTwKwMT5GPCEsa6h55j6ve62Aktj8pdpaEGAnayrFo4dl&id=100063654036749.

Новий напрям в українській літературі – ветеранська проза. Це правда про війну та можливість поглянути на своє життя під іншим кутом. Така література є нашою сучасною зброєю, адже в ній історичну хроніку й переживання людини важко підробити. Це книги написані військовими, волонтерами, журналістами, медиками, письменниками, переселенцями.

Книга Євгена Степаненка та Соломії Степаненко «Абетка війни» – одна з найсильніших історій про нашу війну. Це повість у листах. Кожен із них — маленька історія, яка траплялася майже одночасно у Солі та її друзів у мирному Києві й у її тата на війні. Але це не просто особисті сімейні історії. Це щось дуже близьке всім українцям, те, що торкається серця кожного.

Є аудіоверсія книги за участю Ігоря Анатолійовича Козловського, українського вченого, громадського діяча, в'язня сумління; телеведучого і волонтера Сергія Притули, музиканта Андрія Хливнюка, актора Олега Шульги, самої Солі і її найближчої подруги Влади. Усім цим людям є що сказати про нашу війну.

Радимо запропонувати читачам книги: «Плаха» Ірини Говорухіної, «З любов'ю – тато!» Валерія Пузіка (одеський письменник, який зараз на фронті), «Наші Котики. Бліндаж» авторів Володимира Тихого та Валерія Пузіка, «Щоденник нелегального солдата» Олени Білозерської, «Військовий непотріб» Василя Паламарчука, «Дівчата зрізають коси» Євгенії Подобної (Шевченківська премія), «Любов на лінії вогню» Василіси Трофімович, «Бабах на всю голову» Віталія Запеки та ще багато інших.

Стиль письменника Віталія Запеки – легкість оповідки, щирість, тонка іронія і добрий гумор. Так, книга «Цуцик» – це історія бездомного песика, який за короткий період свого дорослішання пізнав все: любов, турботу, радість, жорстокість, відчай, біль. Читач буде плакати і сміятися, радіти і співпереживати, думати і мріяти.

З поезії можна порадити «Вірші та пісні» Гліба Бабіча (доброволець ЗСУ). Нажаль, він загинув у липні 2022 року. Вічна пам'ять Герою!.. Ця збірка чесна до щему та потужна, як зброя. Музи Гліба Бабіча кричать у голос, заглушаючи розриви. А ще вони співають голосом «Козак систем». (Послухайте їх тут: <https://bit.ly/42REPVq>).

Павло Вишебаб – поет, музикант, громадський активіст, військовий ЗСУ. Його відео-поезії набирають мільйони переглядів у соцмережах, його вірші читають у прайм-тайм на центральних телеканалах, вони покладені на музику, їх озвучують на проукраїнських мітингах по всьому світу різними мовами. Тексти книги Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну» стали літературним літописом почуттів багатьох українців у режимі онлайн. (<https://bit.ly/42P22b3>).

Дітям та підліткам будуть цікаві українські комікси: «Кіборги», «Звитяга», «Патріот», «Шлях до Перемоги», «Крадій спогадів» тощо. Вони покликані розповісти дітям про події, не травмуючи їх психіку. Так, книга «Савка і Баклан – замінована прогулянка» (художник-ілюстратор Сашко Ком'яхов) – це не просто комікс із повчальною історією, а такий собі посібник із правилами, як потрібно дітям поводити себе у небезпечних ситуаціях. Тут навіть є ціла сторінка, де дядько-сапер розповідає, якими можуть бути міни та гранати та що робити з цими вибухонебезпечними предметами. (Є електронний варіант книги).

«Аліска фронтова лисичка» Олени Мокренчук – інтерактивна книжка ілюстрована світлинами з фронту. Презентацію до книги Олени Мокренчук знайдете за посиланням: <https://bit.ly/40wk9B2>. Відеогра за книгою тут: <https://bit.ly/3GnJbdB>

Герої книги «Котик, Півник і Шафка» Олександра Михеда наче й казкові, але, водночас, дуже справжні – врятовані й збережені у зруйнованій російськими обстрілами Бородянці під Києвом. Вони оберігають всесвіт однієї родини — бабусі Лізи, дядька Андрія й онуки Соні. Родини, яка покоління за поколінням циклічно проживає історію і, врешті, стає сильнішою, ніж будь-коли. Текст книжки має терапевтичний ефект: він дає надію на майбутнє, у якому рани будуть заліковані. Але пам'ять про скоєне зло житиме у віках.

Військові навіть видають книги – фентезі. Прикладом може бути «Холодне серце» Василя Піддубного та «Слід берсерка» Сергія Куліша.

Книг про війну дійсно багато, біля 600. Щоб дізнатися про них пройдіть за посиланнями:

<https://www.facebook.com/groups/warbookua/> ;
<https://bit.ly/3IJTqh>

#Книги_про_війну – група, яка присвячена книгам про російсько-українську війну від 2014 року і по сьогоднішній день та літературним подіям з даної теми. Авторкою проєкту є Ганна Скоріна, незалежна дослідниця книг про російсько-українську війну, блогерка. На сторінці групи знайдете новини про презентації книг, зустрічі та інтерв'ю з авторами книг, читацькі відгуки, анонси

про нові книги та інше.

Читачі бібліотек скаржаться, що не вдається сконцентруватися при читанні книг. В такому випадку можна запропонувати книжки, які вони читали раніше. Або уривки нон-фікшн, які не потребують стеження за сюжетом. Наприклад, уривки з «Графа Монте-Крісто». Там є гарні описи, розмаїття подій, несподівані повороти, страшний підступ, але добро і справедливість перемагають зло.

Для тих, хто звик читати російськомовну літературу та російських авторів, бібліотекарі пропонують книги у тому ж жанрі зарубіжного або українського автора. Читачі відкривають для себе багато нових історій. Попитом користуються романи Світлани Талан, Валентини Мастерової, Дарини Гнатко та Олени Печорної. Усіх цих авторок об'єднує вміння просто писати про складні речі. Зацікавили читачів книги Любка Дереша «Ініціація» та «Спустошення», Ірени Карпи «Добрі новини з Аральського моря», Макса Кідрука «Де немає бога», Наталі Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону», детективи Андрія Кокотюхи «Вигнанець» та «Перевертень».

Особливої уваги бібліотек потребує залучення до читання дітей та підлітків. Навіть під час війни у них має бути звичне життя, наскільки це можливо. Читайте дітям книги вголос. Терапевтичною може бути будь-яка книга з методички «Живі письменники. Батькам». Можна почитати прекрасну класичну книжку Туве Янссон «Країна Мумі-тролів». Частина серії авторка писала під час російського вторгнення у Фінляндію і Другої світової війни. Книга Лариси Денисенко «Діти повітряних тривог» описує нову реальність, в якій діти відчувають страх та небезпеку через наявність зловісних ракет. Але діти не втрачають надії і віру в перемогу, вони зберігають своє дитинство та чекають кращих часів. Книга описує дитячий досвід війни, їх тривоги та надії, і під однією обкладинкою поєднується дитячий страх та оптимізм. У Кропивницькому зняли буктрейлер до книги Діти повітряних тривог: <https://bit.ly/3M3Y1YS>.

Слід зазначити, що в інтернеті можна знайти багато рекомендацій щодо читання книг для дітей і підлітків. Наприклад:

Книги для підлітків — 32 цікаві видання, на будь-який смак: <https://bit.ly/42RZwkj>;

11 кращих підліткових книжок за версією премії «Навиворіт»: <https://learning.ua/blog/202002/11-krashchykh-pidlitkovykh-knyzhok-za-versiieiu-premii-navyvorit/>.

Скористайтеся інформацією при оформленні виставок, рекомендаційних списків, оглядів тощо. Роздрукуйте і запропонуйте юнацтву.

Під час війни зросла роль книги як інструменту психологічної розрядки та відновлення ментального здоров'я. «Коли є тяжкі часи, часи стресові, коли є часи непевності, страху переживань – то читання є частиною медитації, тому що найстрашніше в часи війни є пустка, відсутність внутрішнього діалогу» (Тарас Прохасько).

Кожній людині потрібна своя книжка, яка б відповідала її внутрішньому стану. Тому важливо вміло підібрати книжку або тексти для прослуховування. Особливо обережно слід радити внутрішньо переміщеним особам, адже слово може вилікувати, а може й поранити. Отже, зараз особливо, потрібен індивідуальний підхід до кожного читача.

У книзі «Мої вимушені канікули» Катерини Єгорушкіної (письменниця і казкотерапевтка) крім щирої та захопливої оповіді дівчинки Віри, яка через війну змушена була залишити свій дім, є поради та заспокійливі практики від психологині Світлани Ройз. Книга Юрія Нікітського «Апокаліпсис. 40 правил виживання» («Артбукс») вчить, як з позитивом долати складні ситуації.

Про вплив війни на людську психіку йдеться у книзі Володимира Станчишина «Емоційні гойдалки війни. Роздуми психотерапевта про війну». Книга для тих, хто в тилу, хто внутрішньо переміщений, а також для біженців. Автор написав про тривожність, почуття провини, злість, втому, депресію, переживання втрати, розлуку з близькими та дав поради як нам триматися, щоб перемагати. Книжка є в паперовому, електронному і аудіо форматах.

Сьогодні бібліотеки України працюють під гаслом «Нація, яка читає – непереможна!». Вони мають великий арсенал форм роботи з популяризації книги. Серед них, наприклад: виставки книг «Книги про війну в Україні, або Історії, що засвідчують нашу силу», «Книги – голоси свідків», презентації нових видань, акції «Читаємо про Україну і українців», патріотичні онлайн флешмоби «Все буде Україна», історико-патріотичні читання, вікторини з вивчення історії України, рідного краю, розмовні клуби та гуртки, мовні та літературні квести, поетичні флешмоби, читання вголос дітям, кінозали «Книга і фільм». За книгами створюються медіапродукти: буктрейлери, відеовікторини, відеоролики, відеоінтерв'ю з читачами, письменниками, відомими людьми. Про книги, отримані від Українського інституту книги, розповідають самі читачі. Відеоролики розміщуються на сторінках бібліотек у соціальних мережах.

«Книга – це зброя і захист». Саме під таким девізом Одеська обласна бібліотека для юнацтва пропонує провести у 2023 році обласний віртуальний марафон світлин. Бібліотекам запропоновано поділитися своїм досвідом з популяризації книги у воєнний час. (Більш детально за посиланням: https://mayakovka.od.ua/?page_id=8265).

Інтернет ресурси

Молодь і книга: вплив читання на самоідентифікацію і патріотичне виховання підлітка [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://metodistodessa.blogspot.com/search/label/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D>

[0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8](#). – Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.

Чим корисне читання під час війни? [Електронний ресурс]–Режим доступу:https://bastion.tv/chim-korisne-chitannya-pid-chas-vijni_n47828.– Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.

Читання під час війни: що читають і чи читають взагалі українські письменники? [Електронний ресурс] –Режим доступу: <https://starylev.com.ua/blogs/cytannya-pid-cas-viyny-shho-cytayut-i-cy-cytayut-vzagali-ukrayinski-pysmennyky>. – Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.

Читацькі списки для сучасних школярів: українська література? [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://www.barabooka.com.ua/chitats-ki-spiski-dlya-suchasnih-shkolyariv-ukrayins-ka-literatura/>. – Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 29.03.2023. – Мова укр.

Що українці читають під час війни: добірка книжок за жанрами? [Електронний ресурс]–Режим доступу: <https://happymonday.ua/shho-ukrayintsi-chytayut-pid-chas-vijny>. – Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.

Тут названі понад 130 книжок, які допомагають нашим землякам триматись у важкі часи. Можливо, вони допоможуть і вашим читачам. Українські книгарні та видавництва зараз максимально підтримують своїх читачів і пропонують їм безкоштовний доступ до своїх книжок онлайн. Інформація за посиланням:

10+ ресурсів із безкоштовними аудіо- та електронними книжками? [Електронний ресурс]–Режим доступу: <https://happymonday.ua/10-resursiv-iz-bezkoshtovny-my-knyzhkamy>. – Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.

Як зацікавити дітей читанням: відповідають українські письменниці [Електронний ресурс]–Режим доступу:<https://platform.man.gov.ua/media/7bc252c6-61a0-43a1-8bb5-06953e835f1b>.– Заголовок з титulu екрану. – Дата звернення: 20.03.2023. – Мова укр.